

III. МОЛОДІ НАУКОВЦІ

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.24>
УДК 911.3:316+913(4/9)+338.48

К. Долгова, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ДИТЯЧИМИ ЗАКЛАДАМИ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості інфраструктурного потенціалу курортно-лікувального та оздоровчо-рекреаційного дитячого туризму в Україні. Проведено просторовий аналіз забезпеченості дитячими закладами оздоровлення та відпочинку територіальних одиниць України вищого та середнього рівнів за даними Державного реєстру дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, Державної служби статистики України. Побудовано картосхему забезпеченості дитячими закладами оздоровлення та відпочинку за різними рівнями (дуже низький, низький, середній, високий, дуже високий), а також визначено основні закономірності розміщення відповідних закладів територією України.

Ключові слова: забезпечення дитячими закладами оздоровлення та відпочинку, розміщення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, дитячий туризм, рекреація, територіальна диференціація.

Постановка проблеми дослідження. В останні роки Україна переживає важкі часи (тимчасово окуповані АР Крим, частина Донецької та Луганської областей, АТО, ООС, бойові дії, економічна нестабільність, зниження рівня життя, вимушені міграції країною та за її межі тощо), що може вплинути на фізичний і психоемоційний стан підростаючого покоління. У зв'язку з цим гостро постає питання дитячого туризму та рекреації (оздоровлення та відпочинку) у межах держави, оскільки за даними Державної служби статистики України [2; 7, с. 6; 8, с. 6] менше половини дитячого населення кожного року отримує послуги оздоровлення та відпочинку, решта відповідними послугами взагалі не охоплена. Для того, щоб знайти причини такого низького рівня надання послуг у країні з потужним туристсько-рекреаційним потенціалом, слід вивчити особливості розвитку дитячого туризму та рекреації. При цьому особливу увагу слід приділити сучасній забезпеченості закладами оздоровлення та відпочинку та їх розподіленню територією України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі, яка стосується дитячого туризму та рекреації в Україні, переважно висвітлено основні риси, стан розвитку такого туризму та рекреації (О. Малиновська, Я. Кашуба, М. Наказний, Н. Свірідова, Д. Чертовська), особливості його розвитку в тих чи інших областях України (А. Домище-Медяник, М. Плещивцова, А. Єрко). Однак питання забезпеченості дитячими закладами оздоровлення та відпочинку або взагалі не розкрито, або висвітлено через один кількісний показник у контексті іншого предмета дослідження. Отже, єдиної методики для визначення рівня забезпеченості дитячими закладами оздоровлення та відпочинку немає. У той же час не приділено достатньої уваги рівню забезпеченості відповідними закладами адміністративних територій України як регіонального, так і локального рівнів, щоб визначити основні тенденції розміщення та функціонування кластерів дитячого туризму та рекреації.

Питання, яке розкривається в даній статті, тісно пов'язане із суспільною географією (сфера послуг, туризм і рекреація, готельне господарство тощо) і регіональними дослідженнями. Тим самим основою для даного дослідження стали теоретико-методологічні розробки О. Шаблія, О. Любіцевої, О. Бейдика, О. Александрової, М. Мальської.

Мета дослідження – визначити рівень забезпеченості територіальних одиниць України різного рівня дитячими закладами оздоровлення та відпочинку, які функціонують у межах кластерів курортно-лікувального й оздоровчо-рекреаційного дитячого туризму.

Вклад основного матеріалу. Основною інформаційною базою для досягнення поставленої мети є Державний реєстр дитячих закладів оздоровлення та відпочинку (далі Реєстр) [3]. На основі контент-аналізу Реєстру, вивчення експертних думок спеціалістів відділу організації оздоровлення та відпочинку дітей Міністерства соціальної політики України, математико-статистичного аналізу інформації Реєстру та Державної служби статистики України [2; 7; 8] було проведено просторовий аналіз забезпеченості територіальних одиниць вищого й середнього рівнів (областей, міст зі спеціальним статусом, районів і міст обласного підпорядкування) України дитячими закладами оздоровлення та відпочинку. За результатами дослідження було побудовано картосхему забезпеченості міст зі спеціальним статусом, районів і міст обласного підпорядкування дитячими закладами оздоровлення та відпочинку, які функціонують у межах кластерів курортно-лікувального (заклади оздоровлення санаторного типу) та оздоровчо-рекреаційного дитячого туризму (дитячі центри, позаміські заклади оздоровлення та відпочинку), а також визначено основні закономірності розміщення закладів територією України.

Рівень забезпеченості територіальних одиниць України різного рівня дитячими закладами оздоровлення та відпочинку було визначено за розрахованим інтегральним показником. Такий показник включав кількість закладів, частку закладів у загальній кількості по Україні, місткість закладів, коефіцієнт Р. Барет'є і П. Деффєрта (кількість ліжок-місць у закладах у розрахунку на 100 дітей віком від 6 до 18 років), коефіцієнт локалізації закладів, густоту закладів на 1 тис. м² [5, с. 34; 9, с. 35]. Невід'ємну складову визначення інтегрального показника становило прирівняння кожного із зазначених кількісних показників до відповідної моди (значення, яке найчастіше зустрічається) [1, с. 16].

Станом на початок літа 2018 р. до Реєстру внесено 733 од., з них 89,4 % становлять позаміські заклади оздоровлення та відпочинку, 9,3 % – санаторного типу, 1,4 % – дитячі центри. Більшість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку – сезонні, решта – цілодобової дії [3]. Реєстр не включає заклади, які функціонують у межах кластера рекреаційного дитячого туризму (позаміські заклади відпочинку, з денним перебуванням, праці та відпочинку, наметові). Це пов'язано з тим, що робота закладів такого кластера здебільшого реалізується як напрям позашкільної освіти, контроль за виконанням якого покладено на Міністерство освіти та науки України, а ведення Реєстру відбувається силами Депа-

ртамента оздоровлення та санаторно-курортного лікування Міністерства соціальної політики України.

У результаті дослідження було встановлено, що дуже високий рівень забезпеченості вищезазначеними типами дитячих закладів оздоровлення та відпочинку спостерігається в АР Крим, високий – у Донецькій та Запорізькій областях, середній – у Херсонській, Миколаївській, Одеській областях, низький – у Луганській, Харківській, Сумській, Закарпатській, Полтавській, Чернігівській, Київській, Львівській, Івано-Франківській та Дніпропетровській областях, а дуже низький – у Тернопільській, Вінницькій, Житомирській, Волинській, Чернівецькій, Черкаській, Рівненській, Хмельницькій і Кіровоградській областях.

При вивченні дитячого оздоровлення та відпочинку в містах зі спеціальним статусом, районах і містах обласного підпорядкування було виявлено, що дитячі заклади оздоровлення та відпочинку розташовані по території України нерівномірно, займають лише 42,4 % територіальних одиниць середнього рівня (мода кількості закладів – 1 од.). Більшість таких адміністративних територій забезпечені дитячими закладами оздоровлення та відпочинку на низькому рівні, 18 % – на дуже низькому, 17 % – на середньому, по 2 % – на високому та дуже високому рівнях. Крім того, м. Київ та м. Севастополь за рівнем забезпеченості знаходяться на середньому рівні (див. рис. 1).

Найвищі показники забезпеченості було розраховано для м. Євпаторія (АР Крим), м. Слов'янськ (Донецька обл.), Скадовського (Херсонська обл.), Березанського (Миколаївська обл.), Якимівського (Запорізька обл.) районів, м. Очаків (Миколаївська обл.), м. Бердянськ (Запорізька обл.), Генічеського р-ну (Херсонська обл.), м. Алушта (АР Крим), м. Феодосія (АР Крим), Білгород-Дністровського р-ну (Одеська обл.), м. Одеса, найнижчі – для Володарського (Київська обл.), Нікопольського, Дніпровського (Дніпропетровська обл.), Амвросіївського, Великоновосілівського (Донецька обл.), Лохвицького (Полтавська обл.) районів.

Проведене дослідження дало змогу визначити такі закономірності розміщення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку в Україні:

1) *більшість закладів тяжіє при розміщенні до природно-рекреаційних ресурсів (орографічні, кліматичні, водні), що обумовлює формування кластерів курортно-лікувального та/або оздоровчо-рекреаційного дитячого туризму.* Найбільш забезпечені закладами області, райони та міста України, які мають безпосередній вихід до Чорного та Азовського морів (АР Крим, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Херсонська та Одеська області). Більшість територіальних одиниць, які забезпечені закладами на дуже високому та високому рівнях, є відомими кліматичними, морськими, грязьовими, бальнеологічними дестинаціями (міста Євпаторія, Алушта, Феодосія, Бердянськ, Одеса, Очаків, Слов'янськ, курорти Генічеського та Скадовського р-нів Херсонської обл., Березанського р-ну Миколаївської обл., Якимівського р-ну Запорізької обл., Білгород-Дністровського р-ну Одеської обл., Мангушського р-ну Донецької обл.), які приймають на відпочинок дітей з усієї України та із-за кордону. При цьому багаті на бальнеологічні, кліматичні та гірськолижні курорти (Свялява, Поляна, Шаян, Моршин, Трускавець, Яремча,

Ворохта тощо) Закарпатська, Львівська та Івано-Франківська області забезпечені закладами на низькому рівні, що говорить про використання не повною мірою туристсько-рекреаційного потенціалу для потреб дитячого відпочинку й оздоровлення, а також недостатній розвиток відповідної інфраструктури;

2) *більшість закладів розташовані в селах чи селищах міського типу, приміській зоні районних центрів чи міст обласного підпорядкування;*

3) *на території районів, міст обласного підпорядкування з дуже низьким та низьким рівнем забезпеченості розміщений здебільшого лише 1 поза-міський заклад оздоровлення та відпочинку, який формує ядро кластера оздоровчо-рекреаційного дитячого туризму;*

4) *забезпеченість закладами областей, районів, міст зі спеціальним статусом обласного підпорядкування вище середнього рівня здебільшого реалізується через наявність на їх території кількох поза-міських закладів оздоровлення та відпочинку та/або дитячих центрів, та/або закладів оздоровлення санаторного типу, що передбачає формування кластерів оздоровчо-рекреаційного та курортно-лікувального дитячого туризму.*

Висновки. Отже, в Україні спостерігається низький рівень забезпеченості дитячими закладами оздоровлення та відпочинку як на рівні областей, так і в районах, містах обласного підпорядкування. Лише 42,4 % територій використовуються для потреб курортно-лікувального та оздоровчо-рекреаційного туризму. Як результат, кожного року частка оздоровлених дітей шкільного віку вкрай мала (близько 20 %) [2; 8, с. 6]. Крім того, використання природно-рекреаційного та інфраструктурного потенціалу дитячого курортно-лікувального й оздоровчого туризму тимчасово окупованих територій АР Крим і Донецької обл. (зона бойових дій, зона безпеки ООС), які забезпечені відповідними закладами на дуже високому та високому рівнях, не вдається можливим. При цьому виникає перспектива розбудови мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на територіях зі значним природно-рекреаційним потенціалом, які сьогодні забезпечені відповідними закладами на низькому та середньому рівнях.

Питання забезпеченості дитячими закладами оздоровлення та відпочинку територіальних одиниць України, а також рівня розвитку дитячого туризму та рекреації заслуговує на подальше поглиблене суспільно-географічне та регіональне дослідження, оскільки на законодавчому рівні у 2017 р. було затверджено положення про обов'язкове збереження та розбудову мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, а також ведення Державного реєстру майнових об'єктів оздоровлення та відпочинку дітей, куди внесення інформації про кожен заклад (незалежно від форми власності, типу та підпорядкування, працюючі, непрацюючі) є обов'язковим [4]. Такі нововведення дадуть змогу повноцінно (кількісно та якісно) оцінити функціонування системи дитячого оздоровлення та відпочинку на будь-якому адміністративно-територіальному рівні, а також простежити позитивні та негативні зміни для дитячого туризму та рекреації в Україні.

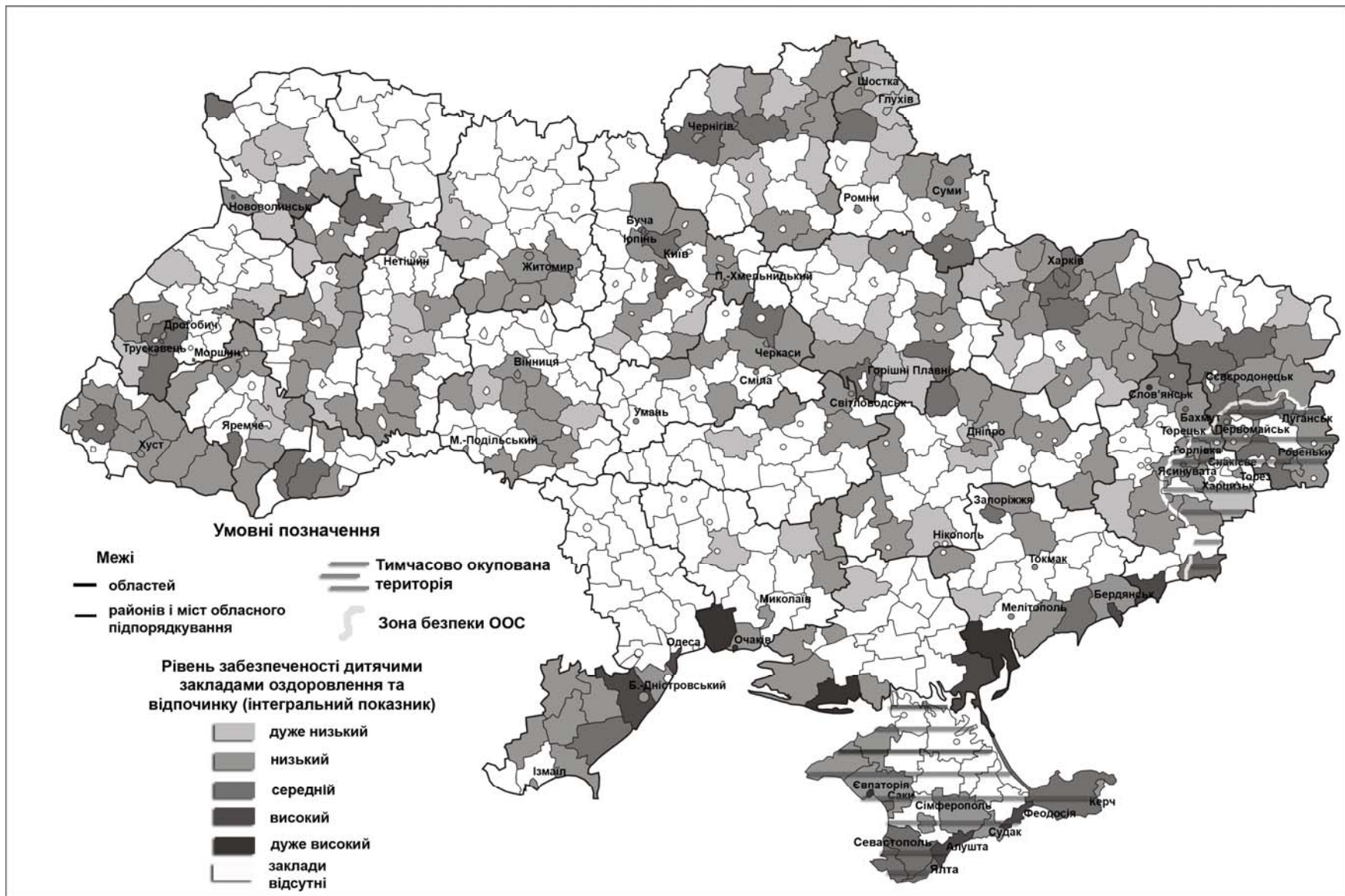

Рис. 1. Забезпеченість територіальних одиниць України вищого та середнього рівнів дитячими закладами оздоровлення та відпочинку, які функціонують у межах кластерів курортно-лікувального та оздоровчо-рекреаційного дитячого туризму (авторська розробка на основі [2; 3; 6; 7; 8])

Список використаних джерел:

1. Василенко О. А. Математично-статистичні методи аналізу у прикладних дослідженнях : навч. посіб. / О. А. Василенко, І. А. Сенча. – Одеса, 2011.
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Державний реєстр дитячих закладів оздоровлення та відпочинку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://drdz.misp.gov.ua/msm/>
4. Закон України "Про оздоровлення та відпочинок дітей" від 04.09.2008 № 375-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/375-17>
5. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика : підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. / М. П. Мальська, В. В. Худо. – К., 2012.
6. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>
7. Статистичний бюлетень "Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2013 року". – К., 2013.
8. Статистичний бюлетень "Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2017 року". – К., 2017.
9. Шаблій О. І. Математичні методи в соціально-економічній географії / О. І. Шаблій. – Львів, 1994.

References:

1. Vasylenko O. A. Matematychno-statystychni metody analizu u prykladnykh doslidzhenniakh: navch. posib. / O. A. Vasylenko, I. A. Sencha. – Odesa, 2011.
2. Derzhavna sluzhba statystyky: [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Derzhavnyi reiestr dytiachykh zakladiv ozdorovlennia ta vidpochynku: [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://drdz.misp.gov.ua/msm/>
4. Zakon Ukrainy "Pro ozdorovlennia ta vidpochynok ditei" vid 04.09.2008 № 375-VI: [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/375-17>
5. Malska M.P., Khudo V.V. Turystychnyi biznes: teoriia ta praktyka. Pidruchnyk. 2-vyd.pererob.ta dop. – K., 2012.
6. Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy: [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://rada.gov.ua/>
7. Statystychnyi biuleten "Ozдорovlennia ditei u dytiachykh zakladakh ozdorovlennia ta vidpochynku vlitku 2013 roku". – K., 2013.
8. Statystychnyi biuleten "Ozдорovlennia ditei u dytiachykh zakladakh ozdorovlennia ta vidpochynku vlitku 2017 roku". – K., 2017.
9. Shablii O.I. Matematychni metody v sotsialno-ekonomichnii heohrafi: navch.vydannia. – Lviv, 1994.

Надійшла до редколегії 17.05.18

Е. Долгова, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОСТРАНСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЕТСКИМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ ОЗДОРОВЛЕНИЯ И ОТДЫХА ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ УКРАИНЫ

Рассмотрены особенности инфраструктурного потенциала курортно-лечебного и оздоровительно-рекреационного детского туризма в Украине. Проведен пространственный анализ обеспеченности детскими учреждениями оздоровления и отдыха территориальных единиц Украины высшего и среднего уровней по данным Государственного реестра детских заведений оздоровления и отдыха, Государственной службы статистики Украины. Построено картосхему обеспеченности детскими заведениями оздоровления и отдыха по разным уровням (очень низкий, низкий, средний, высокий, очень высокий), а также определены основные закономерности размещения соответствующих учреждений по территории Украины.

Ключевые слова: обеспечение детскими учреждениями оздоровления и отдыха, размещение детских учреждений оздоровления и отдыха, детский туризм, рекреация, территориальная дифференциация.

K. Dolhova, PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SPATIAL ANALYSIS OF PROVIDING CHILDREN'S CAMPS OF THE TERRITORIAL UNITS OF UKRAINE

This paper reveals features of the infrastructure potential of children's tourism and recreation in Ukraine. The purpose of the article is to determine the level of providing children's camps in Ukraine. It allowed to find one of the reasons for a low level of service providing in the country with a strong recreational potential. This research was based on analysis the data of Derzhavnyi reiestr dytiachykh zakladiv ozdorovlennia ta vidpochynku (the State Register of Children's camps) and Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (the State Statistics Service of Ukraine) regarding children's health improvement and recreation. There were used content-, mathematical and statistical analysis of the State Register of Children's camps and the State Statistics Service of Ukraine, expert opinions of the MINISTRY of SOCIAL POLICY of UKRAINE. Mostly, there was carried out the spatial analysis of providing children's camps of the territorial units of Ukraine of higher and average levels. Furthermore, there was constructed the map of providing appropriate facilities with five different levels (very low, low, medium, high, very high). This research confirms the low level of providing children's camps on different territorial units in Ukraine. Besides, a lot of territorial units of our country with high and very high levels of providing are temporarily occupied and uncontrolled. This study allowed highlighting the basic regularities of children's camps placement in Ukraine, such as the placement of camps tends to nature-recreational resources, most camps are located in villages or settlements of urban type, suburban areas of district centers or cities of regional subordination, only one children's camp is situated on territories with very low and low level of providing. Thus, only 42,2 % of territorial units in Ukraine are used for the needs of children's tourism. Nonetheless, there is a prospect of building a network of children's camps in areas with significant nature-recreational potential, which today are provided by camps at low and medium levels.

Keywords: providing of children's camps, children's camps placement, children's tourism, recreation, territorial differentiation.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.25>
УДК 911.3

М. Гнатюк, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ КРАЇН ЄВРОПИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проаналізовано взаємозв'язок між споживанням енергії та рівнем ВВП. Досліджено сучасний стан енергоефективності європейських країн на основі енергоємності ВВП та індексу якості життя населення, визначено ступінь ефективності використання первинної енергії за допомогою методів системного аналізу та статистичних обрахунків. Виявлено закономірності споживання та використання первинної енергії європейськими державами. Проаналізовано тенденції та розглянуто шляхи зниження використання енергоресурсів і способи підвищення енергоефективності країн Європи. Установлено взаємозв'язок між ефективністю використання енергетичних ресурсів європейськими державами та рівнем їх економічного розвитку.

Ключові слова: енергетика, енергоефективність, енергетичний ринок, паливно-енергетичні ресурси, ВВП, якість життя.

Вступ. Постановка проблеми дослідження. Забезпеченість енергетичними ресурсами є основою економічного розвитку, без якого неможливе виробництво

продукції, що споживається населенням щодня, та комфортне його існування. Безперечно, економіка світових держав, у тому числі й європейських, залежить від